

ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱՅԱՐՑԸ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ*

ԱԼԵՆ ԴԵՎՈՆԴՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնի դոցենտ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու

թ. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

al.ghévondyan@gmail.com

Հոդվածի նպատակն է առաջ քաշել ու հիմնավորել այն մոտեցումը, որ ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման համակարգում առաջնահերթ նշանակություն ունի ռիսկերի չափման ու կանխարգելման հիմնահարցը:

Հոդվածի խնդիրն է նախ ներկայացնել «անվտանգային ռիսկ» հասկացության մեկնաբանման տեսական մոտեցումները, ապա չափել ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմական, տնտեսական ու ժողովրդագրական ոլորտներում առկա ռիսկերի ներկա վիճակը:

Հետազոտության իրականացման ընթացքում կիրառվել են ինչպես համագիտական (անալիզ, սինթեզ, կառուցվածքային-ֆունկցիոնալ անալիզ), այնպես էլ համեմատական գիտական մեթոդներ:

Հետազոտության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ այսօր ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմական չափման պարագայում Ադրբեյջանի հետ առկա է կառավարելի կայունություն: Նույն վիճակը չէ ՀՀ ազգային անվտանգության տնտեսական ու ժողովրդագրական չափումներում, որտեղ ՀՀ-ն մրցունակ վիճակում չէ: Հակառակն է՝ այդ ոլորտների կայունության ու պարզացման համար առկա են տեսանելի սպառնալիքներ:

Հիմնաբառեր՝ ռիսկ, անվտանգային ռիսկ, ՀՀ ազգային անվտանգություն, սպառնալիք, ռազմական, տնտեսական, ժողովրդագրական չափում, պինված ուժեր, Ադրբեյջան, Արցախ:

Ժամանակակից ցանցային ու ոչ գծային աշխարհում միջազգային իրավունքի ու հումանիտական նորմերի փոփոխական կարևորության պայմաններում ազգային անվտանգության ավանդական սպառնալիքների նշանակությունը ամենևին չի նվազել: Այսօր ընդհամենը որոշակիորեն փոխվել է այդ սպառնալիքների բնույթը, գործընթացային վարքը, խոցման ձևը և ազդեցության ծավալը: Հենց այդ առումով ժամանակակից աշխարհում առաջնահերթ նշանակություն է ստացել սպառնալիքների ու անվտանգային ռիսկերի որոշակիացումը, հաշվառումը, դրանց կառավարումն ու չեզոքացումը: Նշյալը առանձնակի կարևորություն ունի ՀՀ-ի ազգային անվտանգության առումով, որն այսօր հայեցակարգային փոփոխությունների, ազգային շահերի նորոգի ուղղագծման, դրանց սպառնացող ռիսկերի ու վտանգների հստակեցման փուլում է: Նշենք սակայն, որ չնայած արևմտյան մի շարք մտածողներ (Յ.Հայմեն, Կ.Յանգ, Զ.Գիերշի, Զ.Է.Ալթաուս) փորձել են «ռիսկ» ու «անվտանգային ռիսկ» հասկացություններին փոխընդունելի մեկնաբանություն տալ, սակայն մինչ օրս հայեցակարգային առումով «ռիսկ» հասկացության, դրա դրսևորման ձևերի ու չափման մեթոդաբանության միացյալ մոտեցում առկա չէ: Հենց այս առումով սույն

* Հոդվածը ներկայացվել է 12.10.2019թ., գրախոսվել՝ 30.10.2019թ., տպագրության ընդունվել՝ 12.12.2019թ.:

հորվածում մենք նախ՝ անդրադարձ կկատարենք ռիսկերի որոշակիացման ու նրանց սահմանման գործընթացին, ապա կփորձենք ՀՀ-ի մասով անվտանգային չափումներ իրականացնել:

Սոցիալ-քաղաքական ու միջազգային համակարգերում ցանկացած ռիսկ կապված է համակարգի, պետության անվտանգության ու զարգացման հետ և ենթադրում է որոշակի գործոնների հնարավոր ազդեցության կամ դրա բացակայության վիճակ համակարգի անվտանգության բնականոն ապահովման ու կանախատեսելի զարգացման վրա: Այդ առումով ռիսկերի հետազոտությունը ոչ միայն սոցիալական գիտության տիրույթի հիմնախնդիր է, այլև տնտեսության, ժողովրդագրության, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, արտակարգ իրավիճակների, բնապահպանության. ուստի բարդ է ոչ միայն սահմանել ռիսկերը, այլև տարբերակել նրա անվտանգային տարատեսակները, քանզի դրանք, ունենալով վերնաշենքային բնույթ, ամփոփում են ոչ միայն բուն անվտանգության ոլորտի վիճակը, այլև կրում հարակից ոլորտների ազդեցությունները:

Անդրադառնալով «ռիսկ» հասկացության հայեցակարգային բնորոշմանը՝ նշենք, որ այն ուղղակիորեն կապված է սպառնալիք/վտանգ հասկացությունների հետ: «Սպառնալիք» եզրը նեղ առումով «վնասող գործողություն» է, լայն իմաստով՝ հանգամանք, որը կարող է «վնասել, կորուստներ պատճառել կամ նեգատիվ իրավիճակ ստեղծել»¹⁶⁷: Ըստ տեսաբան Զ.Դասսի՝ սպառնալիքները գոյություն ունեն այն դեպքում, երբ պետությունը ֆիքսում-ընկալում է հակադիր շահերի կրող մեկ այլ պետություն (նրանց խումբ), որն ունի հավակնոտ ծրագրած, հանպատրաստի ձգտումներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ հզորություններ այդ հավակնությունները իրացնելու համար¹⁶⁸: Այսինքն՝ ռիսկը սպառնալիքի հնարավոր առկայությունն է նրա գործընթացային դինամիկայի մեջ, որը կարող է վնասել/չվնասել պետությանը: Մեկ այլ մոտեցման համաձայն՝ ռիսկը «անցանկալի արդյունքների հավանականության և ազդեցության չափում»¹⁶⁹ է, որի գլխավոր բաղադրիչը «անորոշություն» եզրույթն է, քանզի եթե գործողության հետևանքները կախված են որոշակի հնարավոր իրադարձություններից, ապա նման գործողությունները բնորոշվում են որպես ռիսկային, որովհետև բարդ է կանխորոշել՝ կոնկրետ իրադարձությունը տեղի կունենա՞, թե՞ ոչ¹⁷⁰: Այս համատեքստում կարող ենք արձանագրել, որ պետության համար ռիսկը անորոշության բաղադրիչ ենթադրող, կողմերի խոցելիության հանգամանքով պայմանավորված իրավիճակային այնպիսի զարգացում կամ զարգացման հնարավորություն է, որի դեպքում կարող է վտանգվել պետության անվտանգությունը, զարգացման հնարավորությունը: Ռիսկերի որոշակիացումը և հատկապես դրանց արձագանքումը կարևոր է իրագործել պետության անվտանգային քաղաքականության մեջ, հակառակ դեպքում դա կարող է հանգեցնել պետության պաշտպանավածության մակարդակի թուլացմանը: Այս է պատճառը, որ այսօր անվտանգային քաղաքականությունը վերածվել է ոչ թե վտանգների արձագանքման, այլ ռիսկերի կառավարման քաղաքականության:

Եթե անվտանգային ռիսկերի ու սպառնալիքների դիրքերից փորձենք վերլուծել ՀՀ Ազգային անվտանգության ապահովման ու պետականության պահպանման ներկա

¹⁶⁷ **Carl Young.** Metrics and methods for security risk management. Elsevier inc 2010., էջ 20:

¹⁶⁸ **Christopher Daase.** International risks and the perils of proactive security policy. (Paper prepared for the six pan-european International Relation Conference) Turin, 12-15 September, 2007, էջ 10:

¹⁶⁹ **Lowrance WW.** Of acceptable Risk. Los Altos, CA: William Kaufman, 1976// Yacow Haimes, On the complex definition of risk: A systems-based approach. Risk analysis, Vol 29, No 12, 2009. էջ 1647:

¹⁷⁰ **John Copas.** “Statistical modeling for risk assessment”. Risk management. Vol. 1, No 1, 1999, էջ 35:

վիճակը, պետք է առանձնացնենք հստակ ոլորտային ցուցիչներ, որոնց դիտարկում-վերլուծությունը հնարավորություն կտան պատկերացում կազմելու ռիսկերի ու սպառնալիքների հետ կապված ՀՀ-ում առկա վիճակի, դրա կառավարման ուղիների և, ամենակարևորը, պետության որդեգրած ռազմավարության արդարացվածության վերաբերյալ: Պարզ է, որ նման քանակի ցուցանիշների միաժամանակյա վերլուծությունը և սցենարների կազմումը, հաշվի առնելով նրանց զարգացման դինամիկ հեռանկարը, բարդ գործընթաց է և մեծածավալ հետազոտության նյութ է, սակայն հիմք ընդունելով նշյալ գիտական ուսումնասիրության ծավալային սահմանափակումները՝ մենք կանդրադառնանք միայն մի խումբ ցուցիչների դիտարկմանը: Այս համատեքստում մեր կողմից որպես ՀՀ անվտանգային ռիսկերի հետազոտման բաղադրիչներ կառանձնացվեն ռազմական, տնտեսական, ժողովրդագրական ցուցիչները, որոնք կդիտարկվեն ՀՀ ազգային անվտանգության առաջնահերթ սպառնալիք հանդիսացող Ադրբեյջանի համանման ցուցիչների հետ հարաբերակցության համատեքստում:

ՀՀ անվտանգային ռիսկերի դիտարկման ու գնահատման առումով առաջնային ցուցանիշ է համարվում **ռազմականը**, որն ինքը բաղկացած է բազմամակարդակ ու բազմատարր գործոններից: Ռազմական ոլորտում ուժերի հարաբերակցության և դրա դինամիկայի մասին պատկերացում կազմելու համար անհրաժեշտ է դիտարկել մի շարք կառուցվածքային չափումներ, որոնք են՝ զինված ուժերի քանակը, սպառազինությունների քանակական ու որակական ցուցիչները, ռազմական ոլորտի ծախսերը, մարտունակության աստիճանը և այլն: Ռազմական կարողության գնահատման ամենից ընդհանուր չափումը պետության զինված ուժերի (ՀՈՒ) քանակն է: Ըստ հրապարակված տվյալների՝ ՀՀ զինված ուժերի կազմում ընդգրկված է 49(46) հազ., Արցախի հանրապետությանը՝ 18-20 հազ. զինվոր, Ադրբեյջանի՝ 81 հազ.¹⁷¹:

Ռազմական հարաբերակցության գնահատման հաջորդ կարևոր չափումը կողմերի ՀՈՒ-ում սպառազինությունների վիճակը և հարաբերակցությունն է հնարավոր հակառակորդի սպառազինությունների հետ: Չինված ուժերում կողմերի սպառազինության տեսակներն ու չափը որոշելը բարդ է, եթե չասենք անհնար: Որպես կանոն՝ այս պարագայում անհրաժեշտ տեղեկատվության հիմնական աղբյուր են միջազգային թեմատիկ զեկույցները¹⁷², մամուլը, ՄԱԿ սպառազինությունների շրջանառությունը կանոնակարգող փաստաթղթերը¹⁷³, պաշտոնական հայտարարությունները, երբեմն էլ՝ «մասնավոր» բնույթի տեղեկատվությունը: Վերոնշյալի հիմքով վերլուծություն անելով՝ պարզ է դառնում¹⁷⁴, որ անվտանգային ռիսկերի տեսակյունից ունենք հետևյալ իրավիճակը.

- Կողմերի գիտեխնիկայի զգալի մասը ռուսական է, որը փաստում է՝ կողմերի սպառազինությունների հարաբերակցությունը կառավարելի է տարածաշրջանային տերության կողմից, այսինքն՝ արցախյան հակամարտությունում ռազմական ճանապարհով և կողմերի ընդհանուր մրցակցության վրա երրորդ՝ կողմերի ազդեցությունը շոշափելի է:

- Երկու կողմերն էլ ունեն ինչպես պաշտպանողական (.....), այնպես էլ հարձակողական զինանոց (....), որի միջոցով կարող են խոցել հակառակորդի՝ շփման

¹⁷¹ Կողմերի զինված ուժերի քանակի վերաբերյալ կան տարբեր տվյալներ. Ադրբեյջան 70-90 հազար, ՀՀ՝ 46-48 հազար, Արցախի Հանրապետություն՝ մինչև 20 հազար: Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս **С. Минасян**, Сдерживание в карабахском конфликте, Ереван, Институт Кавказа, 2016г., с. 266:

¹⁷² Military Balance report, SIPRI Arms Transfers Database, Janes world armies և այլն:

¹⁷³ «The Global Reported Arms Trade», The UN Register of Conventional Arms.

¹⁷⁴ **Ղևոնդյան Ա.**, Հայ-ադրբեյջանական ուժային հարաբերակցության հիմնահարցը տարածաշրջանային կայունության ապահովման համատեքստում, <http://ysu.am/science/hy/1564132129>, ԵՊՀ, էջ 19:

գծին մերձակա, ինչպես նաև խորը թիկունքում (ներառյալ ռազմավարական նշանակության օբյեկտներ) տեղակայված օբյեկտներ ու կենդանի ուժ:

- Կողմերի մոտ ռուսական սպառազինության գերակայությունը ենթադրում է, որ դրանց տեխնիկական սպասարկումը, մատակարարումները կառավարելի են ՌԴ-ի կողմից:

Ռազմական ցուցիչում կարևոր չափում է ռազմական հատկացումների չափը: Ներկայում ԶՅ-ն ռազմական կարիքների համար ծախսում է մոտ 437 մլն \$, Ադրբեջանը՝ 1,479 մլրդ¹⁷⁵: Անկախությունից ի վեր ռազմական ոլորտում ԶՅ-ի և Ադրբեջանի ընդհանուր ծախսերը կազմում են համապատասխանաբար՝ 4.042 և 19.6 մլրդ \$¹⁷⁶: Այսինքն՝ Բաքուն մոտ 4,85 անգամ ավել միջոցներ է հատկացրել ռազմական ոլորտին, քան Երևանը: Չնայած փորձագիտական շրջանակներում կարծիք կա, թե Ադրբեջանում կոռուպցիայի հետևանքով ռազմական ոլորտի հատկացումներն օգտագործվում են ցածր արդյունավետությամբ, սակայն անգամ այս պարագայում ակնհայտ է, որ նման դինամիկայի դեպքում քանակական առավելությունն ինչ-որ մի կետից հետո որակականի փոխվելու մեծ ռիսկ է պարունակում: Հարկ է նշել, որ անվտանգային նման ռիսկի կառավարումը ԶՅ-ն փորձում է իրականացնել միջպետական համաձայնագրերով ստացվող զինատեսակներով՝ որպես ՀԱՊԿ անդամ երկիր օգտվելով ՌԴ-ից կողմից տրամադրած վարկային միջոցներով ներքին գներով սպառազինություններ ձեռք բերելու ֆինանսական արտոնություններից:

Անվտանգային ռիսկերի վրա ուղղակի ու անմիջական ազդեցություն ունի պետության **տնտեսական ներուժը**: ԶՅ-ն, ի համեմատություն Ադրբեջանի, ունի շոշափելի սուղ տնտեսական հզորություններ, որոնք անդրադառնում են նրա անվտանգային կարողությունների ողջ սպեկտրի սպասարկման ու կառավարման վրա: Առավել լավ պատկերացնելու համար երկրների տնտեսական հզորությունների հարաբերակցման բնույթը, փորձենք մի քանի ցուցանիշներով դիտարկել այն (տե՛ս Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1. ԶՅ և Ադրբեջանի տնտեսական հիմնական ցուցանիշները¹⁷⁷:

Տարեթիվ	ՀԱՅԱՍՏԱՆ				ԱՂԲԵՋԱՆ			
	ՀՆԱ, մլրդ, \$	Փոփոխություն %	ՀՆԱ 1շնչի հաշվով, \$	Փոփոխություն %	ՀՆԱ, մլրդ, \$	Փոփոխություն, %	ՀՆԱ 1շնչի հաշվով, \$	Փոփոխություն, %
2018	12,41	7,58	4 149	7,57	45,42	10,09	4 569	8,78
2017	11,54	9,40	3 857	9,38	41,26	9,06	4 200	7,76
2016	10,55	-0,07	3 526	-0,08	37,83	-25,60	3 898	-26,46
2015	10,55	-9,10	3 529	-9,26	50,84	-32,42	5 300	-33,24
2014	11,61	4,40	3 889	4,21	75,24	1,46	7 939	0,17

Աղյուսակ 2-ից երևում է, որ ԶՅ-ի և Ադրբեջանի ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը՝ ոչ հօգուտ ԶՅ-ի, 2018-ին կազմել է 6.4 անգամ, 2017-ին՝ 4.8, 2016-ին՝ 3.6, 2015-ին՝ 3.5, 2014-ին՝ 3.6: Սա, իհարկե, շոշափելի հարված է տարածաշրջանում մեր մրցակցային դիրքերին:

¹⁷⁵ Ստոկհոլմի միջազգային խաղաղության հետազոտական ինստիտուտի բազայից, <http://www.sipri.org/databases>.

¹⁷⁶ Ղևոնդյան Ա., նշվ. աշխ., էջ 23:

¹⁷⁷ Мировой Атлас Данных, <https://knoema.ru>.

Հետազոտելով Ադրբեջանի՝ առնվազն վերջին մեկ ու կես տասնամյակի արտաքին առևտրային հաշվեկշիռը՝ պարզ է դառնում, որ նրա տնտեսական հաջողությունները պայմանավորված են էներգետիկ ռեսուրսների արդյունահանմամբ ու արտահանմամբ: Դա առնվազն վերջին 10 տարիներին ուղղակիորեն անդրադարձել է Ադրբեջանի ռազմական ծախսերի ավելացման վրա, որոնք, շնորհիվ վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսների, ավելացել են գրեթե տասնապատիկ: Պարզ է, որ Ադրբեջանի նավթին հայկական կողմը հակադրելու անհրաժեշտ տնտեսական միջոցներ չունի մասնավոր վերջին տարիներին երկրում տնտեսական աճի տեմպերի նվազման պարագայում: Մյուս կողմից՝ գերաշուկաբեր լինելուց զատ այդ գործոնը Ադրբեջանին դարձնում է խոցելի և միջազգային վառելիքաէներգետիկ շուկաներից կախված: Արդյունապես պարզ երևում է, որ նավթի գնանկումը միջազգային շուկաներում 2014-16թթ.-ին խիստ բացասական ազդեցություն ունեցավ Ադրբեջանի ՀՆԱ-ի վրա, որը կրճատվեց համապատասխանաբար 32 և 25 %-ով: Դա բացի տնտեսական ազդեցությունից ունեցավ որոշակի ներադրեջանյան լատենտ սոցիալական դժգոհության: Չնայած վերոնշյալին՝ ակնհայտ է, որ Ադրբեջանի տնտեսական ցուցանիշներն ակնհայտ մրցունակ են, և ՀՀ-ի ու Արցախի իշխանություններն առավել մեծ ջանք պետք է գործադրեն տնտեսական բարեփոխումների և առկա դժվարին պայմաններում ազգային եկամուտը շեշտակիորեն ավելացնելու ուղղությամբ:

ՀՀ-ի անվտանգային ռիսկերի հստակեցման կարևոր հաջորդ ցուցիչը ժողովրդագրականն է: Մարդկային կապիտալի ու ժողովրդագրության ոլորտում Հայաստանն ու Արցախը վերջին 20 տարիների ընթացքում լուրջ հետընթաց են արձանագրել: Ըստ ոլորտի մասնագետների հաշվարկների՝ ՀՀ-ի բնակչությունն անցած երկու տասնամյակների ընթացքում մոտ 1/3-ով կրճատվել է, ինչը լուրջ մարտահրավեր է պետության համար: Ի տարբերություն ՀՀ-ի՝ Ադրբեջանում գրանցվում է բնակչության ենթադրելի աճ: Թեև միջազգային փորձագետները վստահեցնում են, որ Ադրբեջանի բնակչության 25-30 տոկոսը աշխատանքային միգրացիայի հետևանքով տեղափոխվել է արտերկիր, սակայն երկրի պաշտոնական վիճակագրությունն այդ մասին լռում է: ՄԱԿ-ի կանխատեսումներով՝ առաջիկայում Ադրբեջանում բնական աճի տեմպերը թեև կնվազեն, սակայն կունենան դրական միտում: Մինչդեռ ՀՀ-ում միջնաժամկետ կտրվածքով սպասվում է բնական աճի բացասական հաշվեկշիռ՝ պայմանավորված առաջին հերթին արտագաղթով (տես աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 2. ՀՀ և Ադրբեջանի ընդհանուր և աշխատունակ տարիքի ազգաբնակչության տվյալներ¹⁷⁸:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԹՎԱՔԱՆԱԿԸ				
Տարեթիվ	Հայաստան		Ադրբեջան	
	Բնակչություն մլն	15-64 տարեկան անձինք	Բնակչություն մլն	15-64 տարեկան անձինք
2010	2,963000	2043000	9095000	6492000
2015	2,989000	2073000	9613000	6939000
2020	2,991000	2048000	10030000	7109000
2025	2,989000	2023000	10309000	7193000
2030	2,970000	1978000	10474000	7261000

¹⁷⁸ Տվյալները վերցված են ՄԱԿ-ի տնտեսական և սոցիալական հարցերի ղեկարտամենտի բազայից, <http://esa.un.org/wpp/Excel-Data/population.htm>:

Ըստ ներկայացվող աղյուսակ 2-ի՝ եթե Հայաստանի և Ադրբեջանի բնակչության՝ 19-64 տարեկան (աշխատունակ տարիքի) սեզմենտի հարաբերակցությունը 2010-ին 3.17 էր, ապա ըստ կանխատեսումների՝ 2030-ին կկազմի 3.67: Սա Հայաստանում ինչպես ծնելիության տեմպերի նվազման, այնպես էլ արտագաղթի ու բնակչության ծերացման հետևանք է: Աղյուսակ 2-ում ներկայացված տվյալները վկայում են, որ ՀՀ-ն արդեն կանգնած է կարճաժամկետ ու միջնաժամկետ հատվածում ժողովրդագրական ռիսկային իրողությունների առաջ: Ժողովրդագրական խնդրի լուծումը, անշուշտ, ուղղակիորեն կապված է նաև Արցախյան հակամարտության հետ, քանզի ցուցանիշների անկումը դժվարություններ է ստեղծում ինչպես տնտեսության, զինված ուժերի համալրման, այնպես էլ Արցախի՝ ազատագրված տարածքների բնակեցման համար: Շարունակական արտագաղթը ոչ միայն խոչընդոտում է երկրի անվտանգությանը և կայուն զարգացմանը, այլև ամենատարբեր ոլորտներում առաջատար մասնագետների արտահոսքի հետևանքով խնդիրներ է ստեղծում մարդկային կապիտալի մեջ ներդրումներ կատարելու գործընթացում: Մինչդեռ այդ ոլորտը 21-րդ դարում պետությունների միջև ռազմավարական առավելություն ստանալու երաշխիքներից մեկն է:

Ամփոփելով անվտանգային ռիսկերի հիմքով ՀՀ ազգային անվտանգության ցուցիչների վերլուծությունը՝ կարող ենք արձանագրել.

- ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգը պետք է գործի ոչ այնքան վտանգներին արձագանքելու, որքան դրանք կանխորոշելու, սպառնալիքների համար նպաստավոր պայմանների վերացման, առկա ռիսկերի հստակեցման ու կառավարման տրամաբանությամբ. սա շոշափելիորեն կնվազեցնի պետության համար հնարավոր ոչ կառուցողական գործընթացների անդրադարձը և պայմաններ կստեղծի ռազմական հավասարակշռության պահպանման համար:

- ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգում անվտանգային ռիսկերի չափման համատեքստում ռազմական բաղադրիչի մասով մենք ունենք հնարավոր հակառակորդին երբեմն քանակապես ու որակապես զիջող, բայց իրականում դեռևս կառավարելի հավասարակշռություն ապահովող միջոցներ: Սա նշանակում է, որ ուժային հարաբերակցության հնարավոր խախտման ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ պետությունը պետք է գործունե քայլեր ձեռնարկի՝ հիմք ընդունելով պետության անվտանգության ապահովման հեռահար կարիքներից բխող սցենարները:

- ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման օրակարգում տնտեսական հզորությունների ճգնաժամային ու ժողովրդագրական ռիսկերի բացասական դինամիկայի վտանգավոր ազդեցությունը կայուն մեծ է: Սա կարող է շեմային ինչ-որ սահմանից հետո վերածվել պետականությանը սպառնացող իրական վտանգի, որը անհարժեշտ ու օպերատիվ լուծում չտալու պարագայում միգրացե կառավարելի չլինի:

THE ISSUE OF SECURITY RISK MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

ALEN GHEVONDYAN

*Yerevan State University, Faculty of International Relations,
Department of Political Institutions and Processes, PHD in Political Science,
Yerevan, Republic of Armenia*

The purpose of the article is to put forward and reveal that risk management and risk prevention are of primary importance in the context of National Security of the Republic of Armenia.

The aim of the article is first of all to present different interpretations of the notion “security risk” and then assess the risk management process in the military, economic and demographic dimensions of the National Security of the Republic of Armenia.

In the course of the study, both scientific (analysis, synthesis, the principle of historicity) and special comparative methods were applied.

As a result of the study, we came to the conclusion that currently there is a manageable stability in the military dimension of the RA National Security. We cannot state the same regarding economic and demographic dimensions of the National Security of the RA, as Armenia is not competitive in these fields. In addition, there are visible threats to the stability and development of these sectors.

Keywords: *risk, security risk, national security of the RA, military, economic, demographical component, military forces Azerbaijan, Artsakh.*

ПРОБЛЕМА УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РА

АЛЕН ГЕВОНДЯН

*Ереванский государственный университет,
факультет международных отношений,
кафедра политических институтов и процессов,
кандидат политических наук, доцент,
г.Ереван, Республика Армения*

Цель статьи – выдвижение и обоснование подхода, согласно которому в процессе обеспечения национальной безопасности РА первостепенное значение имеет проблематика оценки и предотвращения рисков.

Задача статьи – представление теоретического определения категории «риск безопасности» и оценка военных, экономических и демографических рисков национальной безопасности РА.

В ходе исследования были применены как научные (анализ, синтез, структурно-функциональный анализ), так и сравнительный методы исследования.

В результате исследования были выведены следующие заключения: сегодня в сравнении с Азербайджаном в сфере военной составляющей национальной безопасности РА существует управляемый паритет. Не аналогична ситуация в сферах экономики и демографии, где Армения не только не конкурентоспособна, но и имеет определенные угрозы стабильности и развития.

Ключевые слова: *риск, риск безопасности, национальная безопасность РА, военная, экономическая, демографическая составляющие, вооруженные силы, Азербайджан, Арцах.*